

ANTONI MARÍ
FRANCESC PARCERISAS

OMBRA I LLUM

VARIACIONS SOBRE
UN TEMA ROMÀNTIC
(1977-1978)

AMB UN PRÒLEG D'AUGUST RAFANELL
I DOS EPÍLEGS DELS AUTORS

BARCELONA 2019

QUADERNS CREMA

Publicat per
QUADERNS CREMA
Muntaner, 462 - 08006 Barcelona
Tel. 934 144 906 - Fax. 934 636 956
correu@quadernscrema.com
www.quadernscrema.com

© 2019 by Antoni Marí i Francesc Parcerisas
© d'aquesta edició, 2019 by Quaderns Crema, S. A.

Drets exclusius d'edició:
Quaderns Crema, S. A.

A la coberta, *Posta de sol en una platja de Sark (c. 1850)*, anònim

ISBN: 978-84-7727-616-6
DIPÒSIT LEGAL: B. 23 966-2019

AIGUADEVIDRE *Gràfica*
QUADERNS CREMA *Composició*
ROMANYÀ-VALLS *Impressió i relligat*

PRIMERA EDICIÓ *novembre de 2019*

Sota les sancions establertes per les lleis,
queden rigorosament prohibides, sense l'autorització
per escrit dels titulars del copyright, la reproducció total o
parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment mecànic
o electrònic, actual o futur—inclouent-hi les fotocòpies i la difusió
a través d'Internet—, i la distribució d'exemplars d'aquesta
edició mitjançant lloguer o préstec públics.

TAULA

Escrit des del marge,
d'AUGUST RAFANELL

7

OMBRA I LLUM
VARIACIONS SOBRE UN TEMA ROMÀNTIC
(1977-1978)

13

Notes

39

EPÍLEGS ESCRITS
EL GÈNER DEL 2019

*A propòsit d'«Ombra i llum. Variacions sobre
un tema romàntic», d'ANTONI MARÍ*

43

*A propòsit d'«Ombra i llum»,
de FRANCESC PARCERISAS*

51

ESCRIT DES DEL MARGE

d'AUGUST RAFANELL

Els autors d'aquest llibre m'han demanat que hi posi unes ratlles de presentació. Confesso que el meu crèdit en matèria de poesia contemporània és més aviat pobre. Només se m'acut, doncs, interpretar la sol·licitud que se m'ha fet com una agosarada variant de l'amistat. A aquesta anomalia se n'hi afegeix una altra. El text del qual hauria de dir alguna cosa mínimament significativa és rar. És bellament rar. Donat el cas, això tranquil·litza, i fa que un s'hi pugui acarar sense prejudicis d'escola. Perquè, en efecte, *Ombra i llum: variacions sobre un tema romàntic* té totes les cartes d'un producte inclassificable. Ja ho mostra d'entrada el fet que vagi firmat per dos noms, per dues persones singulars. Segur que hi deu haver exemples homologables dintre del panorama de la poesia global, que ara se m'escapen. El que és en la nostra tradició autòctona, en tot cas, un exercici així resulta, si més no, sorprenent. Els mateixos autors expliquen al final del volum la peripècia de la seva col·laboració. Ara bé; més enllà de les justificacions *après coup*, l'aposta per construir un poema escrit a dues mans diu molt de la vocació que el presideix, que és sobretot una vocació d'originalitat.

Però els versos d'*Ombra i llum* encara contenen una raresa més fonda que això. El 1978, quan es van publicar per primera vegada, la impressió que el lector en podia treure per força havia de ser la perplexitat. ¿A què venien uns versos expressament «romàntics»? La sola adducció d'aquest

adjectiu estava fora de lloc i fora de temps. En el moment de faltar-los dintre d'una revista erudita, els autors sabien que anaven contra direcció. Llavors, tant l'acadèmia com la *situación* conspiraven perquè fructifiqués un altre tipus de poesia. D'una banda, hi havia la que ho fiava tot a la llengua. Últims abonats al simbolisme, molts dels poetes catalans de la dècada de 1970 van propendrir a l'abús dels significants. Qui té llengua a Roma va, devien pensar (no pas sense una punta de raó). La llengua—el català rescatat i purificat—es va tornar, sobretot en boca dels més joves, una finalitat en sí mateixa. La llengua catalana era per damunt de tot una matèria que havia resistit als embats de la liquidació. Fent-ne una destil·lació alambinada, la poesia resultant podia ser que no volgués dir gaire res; o que el que volia dir es limités a ser música ambiental. El poeta català tenia vara alta per no fer-se entendre. S'ho podia permetre, erigit en una espècie de mèdiom de la col·lectivitat. Aquesta mena de romanticisme apostòlic va produir més una exemplaritat idiomàtica que no pas una elevació literària.

En paral·lel al preciosisme lingüístic, en la poesia catalana del temps d'*Ombra i llum* s'escampava allò que Salvat-Papasseit n'hauria dit el «fum de fàbrica». El poeta pujava al púlpit per dir la realitat, i inclús per incitar a canviar-la: a transformar-la. Sovint sense saber-ho, el practicant del «realisme social» també participava d'un estat d'esperit plenament romàntic. Pensem que el cappare Victor Hugo, en el seu llibre programàtic intítulat justament *Les Rayons et les Ombres*, desdoblava el creador en activista:

*Peuples! écoutez le poète!
Écoutez le rêveur sacré!*

*Dans votre nuit, sans lui complète,
Lui seul a le front éclairé.*

Cap al 1978, i en concret en les pàgines de la revista que va acollir la primera versió d'*Ombra i llum*, tocava fer i predicar el compromís, que és com dir la militància paraliterària.

El 1971 Gabriel Ferrater avisava del problema creat per una externalització com aquella. En el prefaci a la reedició de les *Versions de Hölderlin*, de Carles Riba, Ferrater retreia un escrit antic i poc conegut de l'autor de les *Estances*, en què aquest censurava *in toto* la tradició lírica catalana. No és pas casual que el fragment en qüestió passés per ull a quasi tothom. Ferrater trobava «particularment irònic que poc després de mort ell [Riba], el mot de “realisme” fos adoptat com a lema que es pretenia innovador: quin gloriós enfonsament de portes obertes!». Juraria que el paper de Ferrater, divulgat poc abans d'*Ombra i llum*, va deixar marca i va tocar la fibra de més d'un dels que començaven a edificar versos en la llengua del país. Per aquests pocs, la bona poesia constituïa un exercici d'innovació; per tant, també una proposta de ruptura.

Vistes així les coses, hauríem de llegir el llibre que el lector té als dits com un rebuig i com una afirmació. Aquesta obra, deliberadament inusual, implicaria un rebuig de la tradició aixecada sobre l'altar de la Causa (la que sigui) i alhora l'afirmació d'un romanticisme més profund que el vulgar i corrent. D'un romanticisme, després de tot, universal. Aquí tocaria desplegar la panòplia de veus que ressonen en el llibre que ara es presenta. No puc entretenir-m'hi. Tampoc fa al cas. El poema *Ombra i llum* narra un interiorisme que s'explica al marge de la història, també al marge de

la filologia. Encara que els autors creguessin que havien de posar en l'apèndix les fonts directes que havien incorporat al seu text, em sembla que les que hi pesen més són les indirectes. Un hi pot detectar, diria jo, l'ascendent dels *lake poets* del primer vuit-cents anglès, intèrprets d'un paisatge actiu i dialèctic, com tret d'un quadro de Turner. Fan pensar en aquesta eventual influència la majoria dels llocs comuns que esquiten el poema: els lilàs i les pinyoques, el vol detingut de l'albatros, la molsa i el tempir. Tot això també ens podria evocar el Lamartine que s'exclamava, precisament a la vora d'un llac: «*Ô temps! suspends ton vol, et vous, heures propices!*». També podria evocar el Leopardi absort davant la «*profondissima quiete*», tan pròxima a «l'èxit quiescent» que puntua el nostre text. El «tema romàntic» sospito que beu d'unes fonts com aquestes, que, tot comptat, es podrien sintetitzar en un parell de versos: «No, no he llegit el llibre. | No, no he llegit cap llibre». Cosa que invita a pensar en les paraules del patriarca Herder, en descriure el terribastall dels fundadors del «tema romàntic»: «No soc aquí per pensar sinó per ser, per sentir, per viure!».

No vull pas incórrer en la sobreinterpretació. Un text com el d'*Ombra i llum*, marcat per la seva individualitat radical, segurament s'hi presta menys que cap altre. Em penso, amb tot, que encara se'n pot estirar un fil més. Cap al 1978, dos joves poetes catalans no podien no associar el seu romanticisme també amb l'aire que des de l'Orient invocava la unitat essencial dels contraris. Ja se sap: a l'inici de la dècada de 1970 les «filosofies de l'*underground*» triomfaven arreu, i més a Eivissa que enlloc. El poetes d'*Ombra i llum* confessen que escriuen perquè no volen llegir el llibre, cap llibre. I ho justifiquen:

És cert—i ho saps—que més enllà de la ment
només hi ha el buit humit i sord, espectral,
on la lletra confon imatge, mot i somni.

Doncs bé. O molt m'equivoco, o això retira al Lao Tse del Dao. Això són els peixos Yin i Yang. És l'essència que perfuma la lírica xinesa, la mateixa que el 1967 havia tornat a posar en solfa en català Marià Manent. És la melodia dels poetes de la dinastia Tang, que llavors comencen a circular per aquí en versions accessibles. És Tu Fu, quan escriu: «Són negres sobre el camp els núvols en repòs...». Ombra i llum. Moviment i repòs. La solució dels opòsits, que no es troba pas en la naturalesa aparent i sí en la naturalesa essencial de les coses, la que incita a «fruir de la vesprada, | tot i que sotges, aspriu, la tornada de l'ombra».

Vet aquí el «discurs original» que, com apunten els autors en l'epíleg, anima la raresa d'*Ombra i llum*. No sé pas si amb aquestes ratlles intuïtives i elementals l'he aclarit o l'he enfosquit. Potser he fet totes dues coses alhora. Si és així, hauré sigut una mica conseqüent amb l'esperit que informa el llibre de dalt a baix. I de passada, hauré mirat d'aportar un granet de sorra a la quarantena de l'editorial que es digna publicar-lo, que es va dignar publicar-me a mi tants fulls que ara em fa més aviat l'efecte que també van ser, a la seva manera, variacions sobre un tema romàntic.

Avinyonet, Cap d'Any del 2019

OMBRA I LLUM
VARIACIONS SOBRE UN TEMA ROMÀNTIC
(1977-1978)

A Edith i Bernadette.

A Santi Loperena i Montserrat Serrahima.

And go south in the winter.

T. S. ELIOT

No coneixes altra llum més que aquesta
 perquè és mort i ja defalleix
 el jorn cada dia que passa.
 No coneixes altra llum més que aquesta
 perquè cada dia sents com creix la fosca,
 s'allargassen les ombres i minva el jorn.
 I és que no saps d'altra llum més que aquesta
 i, al ràfec, sota els arbres, creus fruit de la vesprada,
 tot i que sotges, aspriu, la tornada de l'ombra.
 Digues: aquesta és l'esclatxa per on el sol, indolent,
 travessa el sostre i escampa
 llum d'estiu arreu de la cambra closa.
 Digues: aquest és el broll que llisca, rodola,
 funeral avall, per instaurar la certesa
 del solstici que desvetlla, assaonador,
 gra i llavor, designi i malastrugança.
 No coneixes altra llum més que aquesta,
 que ha omplert camins i roquissers
 de velles sentors, rústegues i asprives.
 Missatger d'una llum que no coneix repòs,
 sols coneixes aquesta llum
 que brandeix aquella calitja, sotmet
 els confins de boira ardent, minva
 i obre la pinyoca i fa tancar els lilàs.
 I no és incerta, la seva ombra,
 ans sembla romandre, fixa,

arrelada als murs i als camins,
a la soca dels arbres i als records de l'hivern.
Saps, perquè ets fidel a la cita els capvespres,
que frisa el sol, insistent, per anar-se'n,
i que, cada jorn més lluny,
trigarà per entrar altre cop dintre de casa.
Digues: ai de mi, ¿d'on trauré,
quan sigui hivern, les flors, i d'on
l'esclat del sol
i l'ombra de la terra?

Ara vine, acosta't.
 Aquesta és l'esclatxa per on el sol,
 indolent, travessa el sostre.
 La llum d'estiu s'escampa arreu
 de la cambra closa; la humitat
 rodola fumeral avall,
 instaurant la certesa d'un solstici.
 ¿Veus? Toca'l.
 Aquest broll que omple roquissers
 i camins de sentors asprives
 és missatger d'una llum
 que no coneix repòs:
 calitja lenta, tènue, coent, sotmesa.
 Allarga els dits. Toca-la.
 S'obre el pensament com la pinyoca
 i fa tancar els lilàs.
 Degoten les fruites
 en un laberint de boira ardent.
 Ara vine, acosta't.
 ¿Que no és incerta, l'ombra?
 Acosta't;
 callada, fixa, arrelada als murs,
 als records de l'hivern.
 Acosta't.
 En la nostra humitat creix la fosca,
 s'allargassen les ombres,

minva el jorn...
¿És que defalleix, ja, la mort?
Allarga els dits. Toca-la.
¿És que no hi ha altra llum més que aquesta?
Al ràfec, sota els arbres, creiem defugir la vesprada,
però sotgem, asprius, la tornada de l'ombra.
Saps que ets fidel a la cita.
Frisa el sol per anar-se'n,
i és cada cop més lluny.
Com aquesta esclatxa de llum,
com aquest desig nostre
que no coneix repòs.

Minven a la mar les llums
 en braços de l'obscura servitud,
 i arriba el lent capvespre
 ocult en el desordre.
 Albira, l'heroi, el malefici.
 Aquesta és l'escltxa on el sol
 indica la certesa més cruel:
 turment i recança de la vida,
 del goig on s'esfullen amor i sentiment.
*Je songe parfois à un certain poème
 sur une corde de luth.* Pensa
 en el solstici impossible que clivella,
 transparent, l'orgull de la nit
 i de la sang, l'orgull de la vida.
 Pensa en el mot suspès, violent,
 enmig del brogit de la tempesta.
 Ets un vell fracassat en una nau esfondrada,
 un fustam corcat pel desdeig.
 Ara, però, oblida-te'n. Vespreja:
 ofega en la tenebra el pensament.
 Fixa't: voleien robes i vestits
 i la carn batega en cada foc nocturn.
 Oblida-ho tot. Trenca rem, esquinça veles.
 Aixeca, ara, al punt més alt
 del castell obscur, les bellumes
 del fanal trontollant del desig.

Enlaira't, rialler i ardit. I dansa!
Dansa, dansa, dansa!
L'aigua ja et rabeja els malucs incendiats.

És gèlida, ara, i erma, la platja, la casa.
 Sotmesa a l'ordre d'una obscura servitud;
 clivellada per l'orgull de la nit
 i de la pols, per l'audàcia dels vents
 i per l'empait del brogit i de la molsa.
 Hivernal eufòria de les aigües i del llim.
 No podia, ara, oblidar-me'n,
 ni ofegar en la memòria el cruel presentiment
 —el batec de la carn en tots els focs nocturns—,
 ni la lluita, la desfeta de la llum a l'hora de la fosca.
 ¿Serem batuts com l'estornell al filat sedegós,
 engegats per la llum al cim del Brocken?
 Vine, acosta't.
 ¿Sents l'ombra,
 i com és quiet l'aire?
 ¿Sents el gel vora el llit,
 el degoteig de l'hivern entre els llibres?
Piangete, amanti, poi che piange amore.
 ¿La humitat roent?
 Mira-la:
 callada, fixa, arrelada als murs,
 als records de l'hivern,
 mostrant el llast,
 el glapit de somnis lassos i latents,
 cristall sovint com sofre
 —acritud i blavor de l'aire—,

argent viu o porpra.
Fulgors com d'un ordit salvatge,
creuera de desig i malastrugança.